Erfgoedvereniging Heemschut
Commissie Amsterdam
Korenmetershuis
Nieuwezijds Kolk 28
1012 PV AMSTERDAM
amsterdam@heemschut.nl

Aan het Dagelijks Bestuur van Stadsdeel Centrum
postbus 202
1000 AE AMSTERDAM

Amsterdam, 18 mei 2020

betreft: **verzoek monumentenstatus voor het complex Zwanenburgwal 218-230, Staalstraat 15-21 en Verversstraat 149-157**

Geachte leden van het dagelijks bestuur,

Aandacht en waardering voor de jongste, moderne bouwkunst is nog niet vanzelfsprekend. In de afgelopen jaren is door de rijksoverheid en de gemeente Amsterdam veel aandacht geschonken aan het erfgoed van de wederopbouwperiode, de jaren 1940-1965. Heemschut Amsterdam kijkt nu verder en vraagt aandacht voor het belang van de architectuur uit de periode na 1965, de jaren 1966-1990. In deze periode maakt Amsterdam een enorme ontwikkeling door. Zo komt bijvoorbeeld de stadsvernieuwing goed op gang, waarbij er na veel protest steeds meer aandacht komt voor de inspraak van buurtbewoners en het behoud van de stedelijke structuur. Daarnaast worden er spraakmakende kantoorprojecten gerealiseerd. Ook ontstaan nieuwe architectuurstromingen als het postmodernisme en het organische en ecologische bouwen. Hoewel deze periode van grote architectuur- en cultuurhistorische betekenis is voor de stad hebben de meeste bijzondere gebouwen uit deze periode nog geen enkele vorm van bescherming. Slechts een enkel pand is monument. Na dertig tot veertig jaar zijn de gebouwen echter aan renovatie toe en wordt er vaak snel over sloop gesproken. Heemschut heeft een lijst opgesteld van 65 bouwwerken die representatief zijn voor de Post '65-periode en vervolgens de gemeente verzocht om te komen tot een actief beleid voor het behoud van het Post '65-erfgoed. Omdat dit beleid er nog niet is en wij met de ene na de andere sloopmelding worden geconfronteerd zetten wij nu in op een snelle bescherming van de belangrijkste gebouwen uit de periode.

Heemschut verzoekt u daarom het gebouw Zwanenburgwal 218-230, hoek Staalstraat en Verversstraat aan te wijzen tot gemeentelijk monument. Wij vragen u om op korte termijn de aanwijzingsprocedure te starten conform de vigerende erfgoedverordening.

Erfgoedvereniging Heemschut
Commissie Amsterdam
Korenmetershuis
Nieuwezijds Kolk 28
1012 PV AMSTERDAM
amsterdam@heemschut.nl

inleiding

Dit pand, dat deel uit maakt van een kleinschalig bouwproject van enkele panden op de Zwanenburgwal, in de Staalstraat en de Ververstraat, werd ontworpen door Paul De Ley en Fenna Oorthuys. Het is een van de vele stadsvernieuwingsprojecten in de Nieuwmarktbuurt na de aanleg van de metro. Bijzonder aan dit project uit 1982-1985 is dat er bij het ontwerp veel rekening is gehouden met de bebouwingsvariatie van de historische binnenstad. Hoewel de panden verschillend van ontwerp, vorm en karakter zijn, vormen zij toch één duidelijk geheel.[1]

De straten rondom de Zwanenburgwal worden gekenmerkt door kleinschalige, gemengde bebouwing met bedrijfsruimten en woningen. In de Tweede Wereldoorlog werd de buurt, die onderdeel vormde van de Jodenbuurt, relatief zwaar getroffen. Veel bebouwing verkeerde hier na de oorlog in slechte staat en naderhand zijn hier veel vervallen panden afgebroken. Met de aanleg van de metro verdwenen eveneens enkele gebouwen. In opdracht van het Gemeentelijk Woningbedrijf werden in deze omgeving verschillende sociale woningbouwprojecten gerealiseerd. De bebouwing rond de hoek van de Staalstraat, Verversstraat en Zwanenburgwal werd in opdracht uitgegeven aan het architectebureau van De Ley.

Paul De Ley wordt gezien als één van de pioniers van de stadsvernieuwingsprojecten. Hij ontwierp verschillende nieuwbouwcomplexen in de binnenstad van Amsterdam, waaronder op het Bickerseiland (1972-1977, met Jouke van den Bout), aan de Oude Schans (1976-1978, met Fenna Oorthuys), aan het Westerdok (1974-1982, met Fenna Oorthuys), op het Binnengasthuisterrein (1982-1985) en op het Prinseneiland (1984-1987). De Ley wordt gezien als een belangrijke voortrekker van het 'bouwen voor de buurt', waarbij in samenspraak met bewoners werd ontworpen. Zijn werk kan worden gezien als een reactie op de cityvorming van de jaren zestig. In plaats van schaalvergroting, pleit De Ley voor kleinschalige ontwikkelingen binnen de kaders van de bestaande stad.

Het pand op de hoek van de Zwanenburgwal en Staalstraat geldt als één van zijn meest monumentale ontwerpen. Hoewel het hier oorspronkelijk de intentie was bouwblokken te vormen, diende met het ontwerp rekening gehouden te worden met enkele hier gelegen panden die op de monumentenlijst waren geplaatst en met die reden niet konden worden afgebroken. In samenspraak met de bewoners is het ontwerp hierop aangepast en om de bestaande panden heen gevormd. De hierdoor ontstane situatie, met zeer gevarieerde bebouwing, sluit goed aan binnen de context van de historische binnenstad.

beschrijving project

Het totale project omvat 27 woningen, 2 atelierwoningen, 5 wooneenheden, 1 groepswoning en 2 bedrijfsruimtes. In feite bestaat het uit vier losse panden: drie met een voorzijde aan de Zwanenburgwal (waarvan twee tevens grenzen aan een pleintje in de Verversstraat) en één op de

Erfgoedvereniging Heemschut
Commissie Amsterdam
Korenmetershuis
Nieuwezijds Kolk 28
1012 PV AMSTERDAM
amsterdam@heemschut.nl

hoek van de Zwanenburgwal, de Staalstraat en de Verversstraat. Om de bebouwing zo goed mogelijk aan te laten sluiten bij de historische bebouwing variëren de panden sterk in bouwhoogte. Aan de smalle Verversstraat is de bebouwing bewust laag gehouden, de bebouwing aan de veel bredere Zwanenburgwal is aanzienlijk hoger. De panden zijn georiënteerd rondom binnenplaatsen, waaraan de trappenhuizen, bergingen, keukens en slaapkamers grenzen. De woonkamers grenzen aan de straatzijde.

In het bijzonder de gevel op de hoek van de Zwanenburgwal en Staalstraat heeft een sterke monumentale werking. Het speelse asymmetrische ontwerp van vijf bouwlagen heeft op deze hoek een afgeronde erker met doorlopende strookramen, een iets terug gelegen ingangspartij en een afzonderlijk vormgeven bovenste bouwlaag. De afgeronde erker komt in versoberde variant terug als balkonnetjes op de hoek van de Staalstraat en Verversstraat. Het ontwerp put hierin inspiratie uit de Amsterdamse Schoolstijl, maar krijgt door de detaillering een eigen karakter. De panden hebben een betegelde begane grond en hierboven gepleisterde gevels in drie verschillende pasteltinten, naar ontwerp van Fenna Oorthuys. Ze zijn voorzien van strookramen met smalle profilering boven een lage borstwering. Hierin wordt ook verwezen naar de modernistische architectuur van het Nieuwe Bouwen en het functionalisme van Le Corbusier. Aan de bovenzijde van de panden zijn voor Amsterdam karakteristieke hijsbalken aangebracht.

Door de panden niet in baksteen op te trekken, breekt de bebouwing bewust met context. De gelaagdheid van het ontwerp, de variërende bouwhoogte en de heldere detaillering maken echter dat dit project een geslaagde, niet storende toevoeging is aan de binnenstad. Vooral de hoek Zwanenburgwal – Staalstraat is een karakteristiek voorbeeld van in de stadsvernieuwing in de jaren tachtig veel toegepaste bouwwijze met buitengevelisolatie, waarbij de gevels zijn voorzien van een gestuukt en licht geschilderd oppervlak. Deze manier van bouwen zou later kenmerkend worden voor het werk van De Ley. Het pand op de hoek van de Zwanenburgwal is tevens bijzonder vanwege de afgeronde erker en de strookramen. Bij dit gebouw vindt men geen verkeerde detailleringen die de eerste stucprojecten kenmerkten.[2]

Het complex Zwanenburgwal – Staalstraat – Verversstraat is monumentwaardig om de volgende redenen.

- Stedenbouwkundig en architectonisch als karakteristiek voorbeeld van typerende stads-vernieuwingsarchitectuur uit de periode Post '65.
- Als belangrijk werk in het oeuvre van Paul De Ley en Fenna Oorthuys.
- Voorbeeld van het 'bouwen voor de buurt'.
- Het complex is bovendien goed onderhouden en nog vrijwel in de oorspronkelijke staat.

Het gebouw is nog niet gewaardeerd op de Waarderingskaart architectonische en stedenbouw-kundige kwaliteit en geniet daardoor momenteel geen bescherming. Met de aanwijzing tot

Erfgoedvereniging Heemschut
Commissie Amsterdam
Korenmetershuis
Nieuwezijds Kolk 28
1012 PV AMSTERDAM
amsterdam@heemschut.nl

gemeentelijk monument kan worden gewaarborgd dat deze bijzondere bebouwing in de huidige goed bewaarde staat behouden blijft.

Indien er behoefte is aan een toelichting op deze brief dan vernemen wij dit graag.

Namens de commissie Amsterdam van Heemschut,
met vriendelijke groeten,

i.o.

Norman Vervat (voorzitter) en Wouter van Elburg

bijlagen: foto

[1] T. Claassen, *Paul De Ley 1943. Bouwen voor de buurt – op zoek naar context en continuïteit*. Rotterdam: BONAS, 2007.
[2] *Post '65 architectuur 1966-1990 in Amsterdam*, Heemschut 2018.

